

Lietuvių Fondas: nuo JAV gimusios svajonės iki kultūrą ir švietimą puoselėjančio židinio

Lietuvių Fondo misija – finansiškai remti lietuvybės ir lietuviškų vertybių išlaikymą ir stiprinimą. Visai neseniai ši organizacija buvo žinoma tik Amerikos lietuviams. Tačiau vis dažniau apie ją sužino ir kitose šalyse gyvenantys tautiečiai. Tai organizacijos atstovai mato iš to, kad paskelbus apie paraiškų stipendijoms ar projektų paramai gauti priėmimą, prašymai suplaukia iš viso pasaulio.

Laima Apanavičienė, Lietuvių Fondo atstovė spaudai

Realybe virtusi svajonė

XX amžiaus septintojo dešimtmečio pradžioje antrosios lietuvių emigrantų Jungtinėse Amerikos Valstijose bangos atstovų iškelta mintis įsteigti „milijono dolerių fondą lietuviškiem reikalam“ galėjo ir netapti „kūnu“. 1960 m. gruodžio 8 d. dienraštyje „Draugas“ dr. Antano Razmos pateiktas pasiūlymas „bendromis jėgomis suorganizuoti ką nors konkretesnio, kad tuo dabar ir ateityje lietuviai galėtų naudotis ir mus garbingai prisiminti“ galėjo būti palaikyta dar viena gražia, deja, neįgyvendinama svajone (Antanas Razma „Milijono dolerių fondas lietuviškiems reikalams ir to fondo parlamentas“, „Draugas“, 1960 m. gruodžio 8 d.). Jei ne dr. A. Razmos ir jo komandos narių užsispyrimas, šiandien Lietuvių Fondo (angl. *Lithuanian Foundation, Inc.*, toliau – LF) tikriausiai nebūtų.

Būrys entuziastų kibo į darbą. 1961 m. rugsėjo 2–3 d. Niujorke vykusioje JAV LB III Tarybos I sesijoje JAV LB Tarybos nariai vienbalsiai pritarė dr. Antano Razmos

pasiūlymui steigti Lietuvių Fondą, kurį tvarkytų jo nariai aukotojai. 1962 m. vasario 10 d. išrinkta laikinoji dvylikos narių LF Taryba (tarybos pirmininkas – dr. Antanas Razma, valdybos – Teodoras Blinstrubas). Buvo suredaguoti Fondo įstatai (autorius adv. Algimantas Kėželis), kuriuos patvirtino JAV lietuvių bendruomenė. 1961 m. sausio 8 d. Čikagoje įvyko pirmasis formalus būsimo fondo organizatorių posėdis, o 1962 m. kovo 14 d. LF įregistruotas Ilinojaus valstijoje kaip pelno nesiekianti organizacija.



LF narių metinis suvažiavimas 2023 m. balandžio 29 d. LR generalinė konsulė Čikagoje Sigrida Mulevičienė sveikina Lietuvių Fondo 60-ojo suvažiavimo dalyvius | LF archyvo nuotr.

Fondo aukščiausioji valdymo institucija – metinis narių susirinkimas ir jo renkama 15 direktorių taryba. Ji tvarko visą Fondo turtą, vykdo metinių suvažiavimų nutarimus, sudaro komitetus (šiuo metu Fonde yra 3 komitetai – Finansų, Įstatų ir Garbės), tvirtina metinį biudžetą ir apyskaitas. Lietuvių fondo administravimo reikalus tvarko tarybos sudaroma valdyba. Pelno skirstymui vadovauja Fondo tarybos skiriama Pelno skirstymo komisija (PSK) iš 6 narių: 3 skiria LF taryba, kitus JAV LB Krašto valdyba.

Kaip veikia Lietuvių Fondas?

Per 60 metų gyvuojantis Lietuvių Fondas remia lietuvių kultūrą, švietimą, lietuviškus centrus ir organizacijas JAV, Lietuvoje ir visame pasaulyje. Pradėjęs nuo svajonės sukaupti lietuvybės tikslams vieną milijoną, Fondas tapo organizacija, šiuo metu turinčia 50 mln. kapitalą. Lietuvių Fondo kapitalas – tai narių (kurių yra arti 9000) aukos, testamentiniai palikimai, vardinių fondų lėšos. Nuo Lietuvių Fondo įsteigimo surengtas ne vienas lėšų telkimo vajus ar kultūrinis renginys. Juos organizuoja ir vykdo LF valdyba su talkininkais, vajų komitetais ir LF įgaliotiniais daugelyje JAV miestų, JAV LB apylinkėse ir kai kuriuose užsienio kraštuose.

Kiekvienas asmuo, įnešęs 100 dolerių įnašą į Lietuvių Fondą, tampa jo nariu, turinčiu vieno balso teisę kasmetiniame LF narių suvažiavime. Kiekvienas papildomas 100 dolerių įnašas suteikia nariui dar vieną balsą. Tad kviečiame tapti LF nariais ir taip prisidėti prie lietuvybės išlaikymo visame pasaulyje. Mūsų nariai yra Prezidentas Valdas Adamkus, Seimo narys Žygimantas Pavilionis, architektas Algirdas Kaušpėdas, Šveicarijos lietuvių bendruomenės pirmininkė, PLB Kultūros komisijos pirmininkė Jūratė Caspersen... Tą sąrašą būtų galima tęsti. Daugiau apie tai, kaip tapti LF nariu, galima sužinoti mūsųsvetainėje *www.lietuviufondas.org*.



Už Lietuvos garsinimą užsienyje 2014 m. Lietuvių Fondui buvo įteiktas apdovanojimas – Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos garbės ženklas „Lietuvos diplomatijos žvaigždė“. Nuotraukoje: sėdi dr. Antanas Razma, stovi iš kairės: LF valdybos pirmininkas Arvydas Tamulis, LF tarybos pirmininkas Marius Kasniūnas, LR Ministras Pirmininkas Algirdas Butkevičius ir LR užsienio reikalų ministras Linas Linkevičius

Didžiausią Fondo kapitalo dalį sudaro palikimai. Ir jų LF yra gavęs ne vieną. 2014 m. gegužės 3 d. 51-ajame Lietuvių Fondo suvažiavime buvo paskelbta, jog Josephas Vilcha (Juozas Vilčiauskas) Lietuvių Fondui testamentu paliko 15,5 mln. dolerių. Tai – didžiausias palikimas, kokį kada nors yra gavęs Lietuvių Fondas. Dar vienas LF kapitalo didėjimo šaltinis – jau daug metų Lietuvių Fonde steigiami vardiniai fondai. Pradinis tokio fondo įsteigimo įnašas – 10 000 JAV dol. Dalis lėšų vardinio fondo steigėjų pageidavimu ar nurodymu išmokama tiesiogiai Lietuvos ar JAV organizacijoms arba universitetams. Kandidatus stipendijoms iš tokių vardinių fondų gauti atrenka mokslo įstaigos. Šiuo metu LF veikia 119 vardinių fondų, tarp kurių ir 2020 m. įsteigtas PLB ateities fondas.

Fondo kapitalas investuojamas į akcijas, obligacijas, balansuotus fondus. Lėšos įvairiems projektams paremti ir studentų stipendijoms skiriamos tik iš kasmet uždirbamų palūkanų, o Fondo kapitalas yra neliečiamas. Pirmąjį milijoną dolerių pagrindiniam kapitalui Lietuvių Fondas sutelkė per 12 metų. Pirmoji parama – 1200 dolerių – dar pirmaisiais Fondo gyvavimo metais buvo paskirta lietuviškam švietimui. 1967 m. buvo paskirta pirmoji 1500 dolerių stipendija lituanistikos studijoms. Pats Lietuvių Fondas projektų ar kokios kitos veiklos nevykdo.

Projektams ir stipendijoms skiria solidžias sumas

Bėgant metams Fondas stiprėjo, kapitalas augo, tad ir lėšų, skiriamų paramai ir stipendijoms, daugėjo. Džiaugiamės, kad jau daugelį metų LF paramai ir stipendijoms kasmet gali skirti per 1,5 mln. dolerių. Štai 2023 metais LF projektų paramai ir stipendijoms skyrė 1 754 233 dolerių (465 719 dolerių stipendijoms, 1 288 547 dolerių paramai).



Lietuvos Respublikos Seime 2023 m. gruodžio 4 d. buvo įteiktos Lietuvių Fondo Eduardo Vitkaus vardinio fondo stipendijos Vilniaus Gedimino technikos universiteto (VILNIUS TECH) Architektūros fakulteto studentėms | LF archyvo nuotr.

Didžiausia LF paramos dalis skiriama JAV lietuvių bendruomenei ir kitoms JAV veikiančioms lietuviškoms organizacijoms (maždaug 90 %). LF paramą gauna

Lietuvos ir kitų šalių išeivijos organizacijos.

Asmeninių prašymų LF netenkina, išskyrus stipendijos prašymus. Stipendiją daugiausia gauna JAV lietuvaičiai. Dalį stipendijų gauna Lietuvoje ir Europoje studijuojantys (tik siekiantys magistro laipsnio arba studijuojantys doktorantūroje) asmenys. Skirstant stipendijas atsižvelgiama ne tik į mokymosi rezultatus, bet ir į studentų dalyvavimą lietuviškoje veikloje. Smagu, kad, prabėgus metams, buvę stipendininkai apsilanko mūsų būstinėje ir dėkoja už kadaise suteiktą jiems stipendiją. Štai pernai mus aplankė Lietuvos Respublikos susisiekimo ministras Marius Skuodis, šiemet – Lietuvos nacionalinio operos ir baleto teatro solistas Edgaras Davidovičius ir t. t.



JAV lituanistinių mokyklų mokytojai 2022 m. rugpjūčio 7–14 dienomis Dainavoje (Manchester, MI), 45-ojoje JAV lituanistinio švietimo savaitėje „Palikime pėdsaką“ | LF archyvo nuotr.

Fondas kasmet skelbia prašymų paramai ir stipendijoms gauti pateikimo datas. Gavusi prašymus Pelno skirstymo komisija juos išnagrinėja ir skiria paramą. Jos

skyrimą tvirtina Lietuvių Fondo taryba. Prašymus stipendijoms gauti nagrinėja PSK Stipendijų pakomisė. Nuo 1990 m. LF rėmė ir remia švietimo, mokslo ir kultūros projektus nepriklausomoje Lietuvoje, taip pat ten studijuojantį lietuvių jaunimą, neužmiršta ir lietuviško jaunimo, gyvenančio kitose pasaulio šalyse. Kasmet Lietuvos projektams skiriama iki 5 % tais metais paramai numatytų lėšų.

Dėl Nepriklausomybės pakeitė įstatus

Fondas džiaugiasi, kad yra parėmęs ir nemažus projektus Lietuvoje. 1980–1981 m. LF nupirko didžiąją dailininko Prano Domšaičio kūrybinio palikimo dalį ir Lietuvos dailės muziejui padovanojo 665 Prano Domšaičio darbus. Šios kolekcijos pagrindu Klaipėdoje įsteigta Domšaičio galerija. Tais pačiais metais Lietuvą pasiekė ir Mstislavo Dobužinskio piešinių kolekcija (37 darbai).

Kaip jau minėta, pagrindinis Fondo kapitalas yra neliečiamas. Vienintelė išimtis – skirti paramą iš pagrindinio kapitalo – buvo padaryta Lietuvai 1990 m. atkūrus Nepriklausomybę. Suprasdami, kokia trapi yra naujai atkurta Lietuva ir kad jai reikalinga pagalba, Lietuvių Fondo nariai 1991 m. kovo 31 d. metiniame suvažiavime priėmė nutarimą – iš turimo pagrindinio kapitalo skirti paramą Lietuvos kultūros ir švietimo reikalams. LF tarybai buvo pavesta paruošti atitinkamą įstatų pakeitimą.

1991 m. liepos 27 d. buvo sušauktas neeilinis specialus LF narių suvažiavimas, kuriame balsų dauguma buvo nutarta Lietuvos švietimo ir kultūros reikalams skirti 1 mln. dolerių iš pagrindinio Fondo kapitalo. Tai buvo Amerikos lietuvių dovana Lietuvai.

Malonu, kad LF darbai vertinami ir Lietuvoje. 2014 m. LF apdovanotas Lietuvos valstybės apdovanojimu už Lietuvos garsinimą užsienyje „Lietuvos diplomatijos žvaigždė“. 2017 m. gruodžio 28 d. LF už ilgametės veiklos nuopelnus įteiktas „Globalios Lietuvos apdovanojimas“, o 2021 m. už ypatingus nuopelnus puoselėjant lietuvybę užsienyje, skatinant užsienyje gyvenančių lietuvių įtraukimą į Lietuvos gyvenimą ir gerovės Lietuvoje kūrimą Lietuvių Fondas apdovanotas Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos garbės ženklo „Už pasaulio lietuvių nuopelnus Lietuvai“ Aukso Vyčiu.



Šiaurės Amerikos lietuvių tautinių šokių šventės 2022 m. Filadelfijoje akimirka | LF archyvo nuotr.

Per daugiau nei 60 veiklos metų LF tapo svariu Lietuvos kultūrą ir švietimą puoselėjančiu židiniu. Šiais laikais sunku įsivaizduoti, kaip be LF paramos gyvuotų JAV lietuvių bendruomenė, kaip išsilaikytų prieš daugelį metų statyti lietuviški centrai, kaip būtų vykdomi įvairūs išeivijos lietuvių jaunimo projektai. Būtų sudėtinga organizuoti tokius renginius kaip Šiaurės Amerikos lietuvių dainų ir šokių šventės, kurių biudžetą sudaro šešiaženklės sumos.

Garbingai misijai – išlaikyti lietuvybę – įsipareigojusių narių dėka LF įleido tvirtas šaknis į lietuvybės veiklą ir ši veikla sėkmingai yra tęsiama iš kartos į kartą.

Esame nuoširdžiai dėkingi nariams, steigėjams, visiems, kurių dėka Fondas išaugo į stiprią organizaciją. Tikime, jog Fondo veikla dar ilgai bus reikalinga, tad „pasiraitoję rankoves“ dirbsime ir toliau, kad galėtume vykdyti savo misiją – finansiškai remti lietuvybės ir lietuviškų vertybių išlaikymą ir stiprinimą.

Straipsnis spausdintas metraštyje „Pasaulio lietuvis“, 2024 metai Nr. 587.

Jei norėtumėte publikuoti straipsnį prašome nurodyti informacijos šaltinį ir autorių.

Prenumeruoti metraštį „Pasaulio lietuvis“ galite čia